

Antoni Samarra

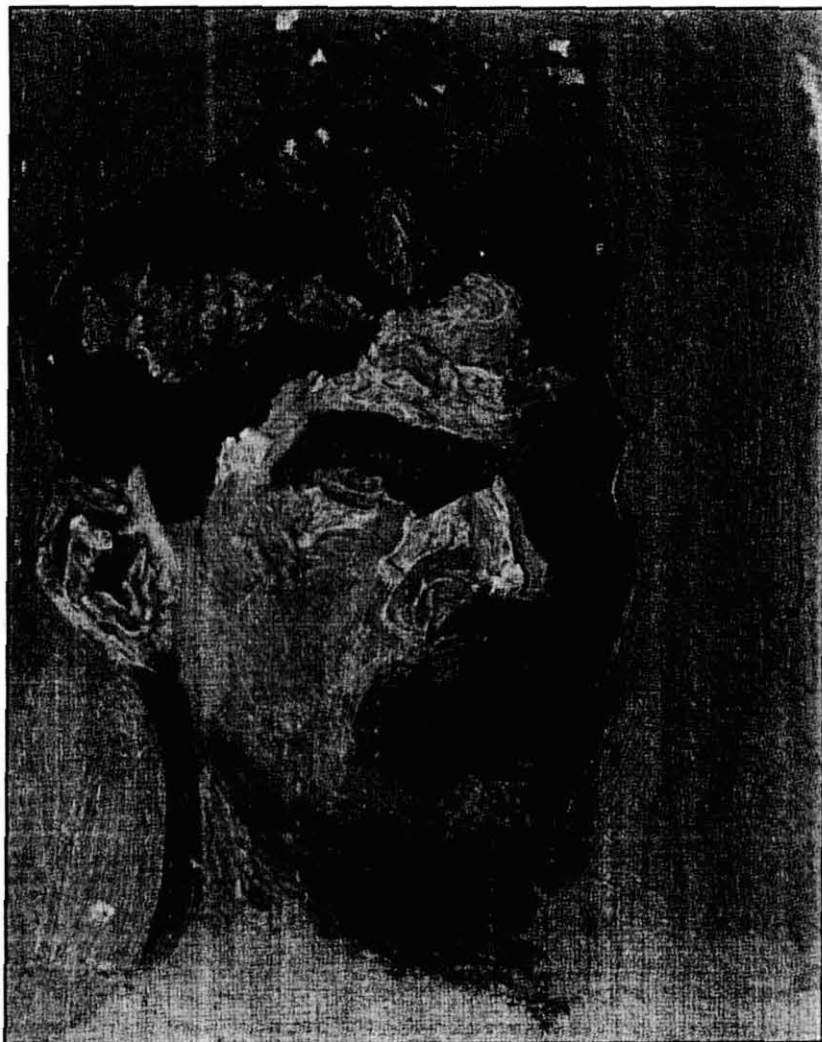
i la seva producció artística a Canet de Mar

CARLES SÀIZ I XIQÜÉS

Antoni Samarra i Tugues (1886-1914) és un dels artistes de més prestigi de les terres de ponent de principi de segle XX. Creador polifacètic, va treballar el dibuix, la pintura i l'escultura. Tingué la sort d'entrar al taller de l'escultor modernista Dídac Masana i contribuí a l'embelliment de la casa forta de Canet. Però la seva empremta no només quedà focalitzada en les obres del Castell, sinó que va ser l'autor de la primera exposició pictòrica a la població i també va organitzar, per encàrrec de l'Ajuntament de Canet, el I Concurs de plaques artístiques de carrer.

Antoni Samarra i Tugues va néixer l'any 1886 a la població de Ponts, a la comarca de la Noguera. Era el

cinquè fill del matrimoni format per Pere Samarra i Abellana i Carme Tugues i Castellà, una família amb força problemes econòmics. Pere Samarra havia quedat impedit per poder treballar a la petita propietat agrària que tenien i tot el pes familiar requeia a mans de la seva dona. És per això que, des de ben petit, Antoni Samarra va haver de treballar en diverses feines per tal de col·laborar en el manteniment familiar. Essent un infant va començar a recollir fems, va ser pagès, va treballar en un molí fariner i a finals de segle feia de manobre. Des de petit, Samarra va començar a mostrar les seves dots artístiques i tal vegada el contacte amb la construcció va estimular-lo encara més a donar el darrer impuls. En una ocasió va agafar una pedra grossa de la runa d'una obra on treballava i arrossegant-la fins a casa seva, va esculpir-hi una creu, amb una garlanda de flors i una llegenda que deia "ofrena d'amor"

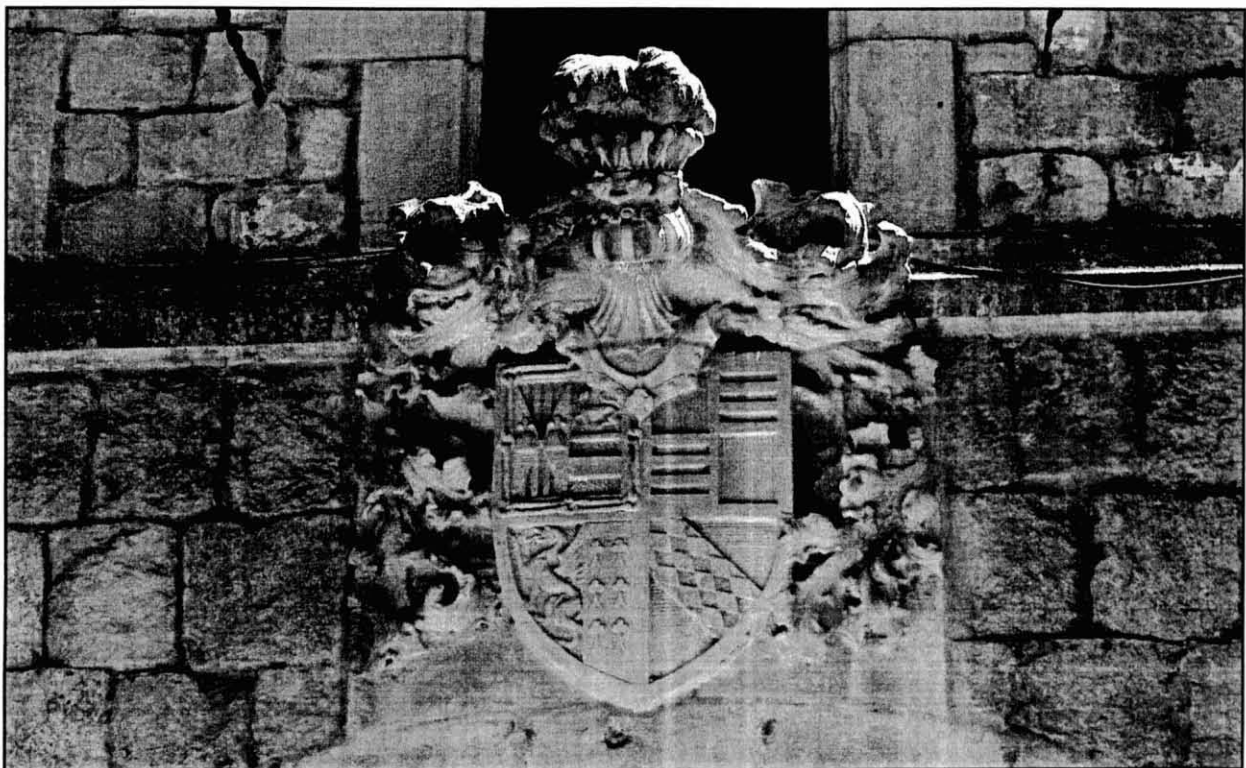
Autoretrat en oli d'Antoni Samarra

per a la tomba de la seva àvia. Poc temps després va fer també un relleu on es poden veure les efigies dels seus pares. Ambdues obres sorprengueren a tothom que les va contemplar i això va fer que l'any 1901, amb l'ajut d'amics i familiars, Antoni Samarra ingressés a l'Ateneu Obrer, a la ciutat de Barcelona. L'Ateneu era una institució de molt prestigi en aquell moment, on s'hi impartien classes de música, gramàtica, dibuix i escultura. Samarra tenia només 15 anys i al cap de poc temps, l'escultor Masana va veure el talent de Samarra i li va proposar que anés a treballar amb ell. El taller de Dídac Masana era un dels més prestigiosos de Barcelona i treballava per arquitectes modernistes de primera línia com Gaudí, Puig i Cadafalch i Domènech i Montaner.

Quan Samarra entrà al taller s'hi estava fent l'obra escultòrica del Cafè Torino, al passeig de Gràcia, la decoració del qual va ser dirigida per Ricard Capmany, amb qui el jove aprenent va fer una gran amistat. Aquest decorador i estudiós de l'art medieval estava casat amb Júlia Montaner, filla de l'editor Ramon Montaner. Tenint en compte les habilitats escultòriques

Detall escultòric del drac de Santa Florentina amb l'escut dels Montaner

Escut de la porta principal del Castell de Santa Florentina

de Samarra, quan Montaner va encomanar a Domènech i Montaner l'ampliació de la casa forta de Canet, Ricard Capmany va demanar a l'arquitecte que proposés a Masana portar el jove Samarra per tal que fes el seguiment i col·locació dels treballs escultòrics de Canet.

La casa forta de Canet es començà a rehabilitar a inicis de l'any 1880, ja que estava molt malmesa. Des que l'adquirí Ramon de Montaner la dèria del potentat editor no era només restaurar el casalot, sinó que l'any 1896 va encomanar a Domènech i Montaner l'ampliació de la fortificació i posà com a condició a l'arquitecte que es fes amb el màxim de materials autèntics d'acord amb la construcció antiga. Les obres d'ampliació de la Casa Forta de Canet van començar l'any 1899 i van consistir en la construcció d'un gran pati d'armes a la part posterior de l'edifici amb tot un seguit d'estances de nova planta al voltant, amb dos nivells, amb obertures franquejades per

Els lleons de l'entrada de Santa Florentina són obra de Samarra

finestrals gòtics de diferents casals provinent del Cenobi del Tallat. Antoni Samarra va venir i amb la instal·lació d'un claustre

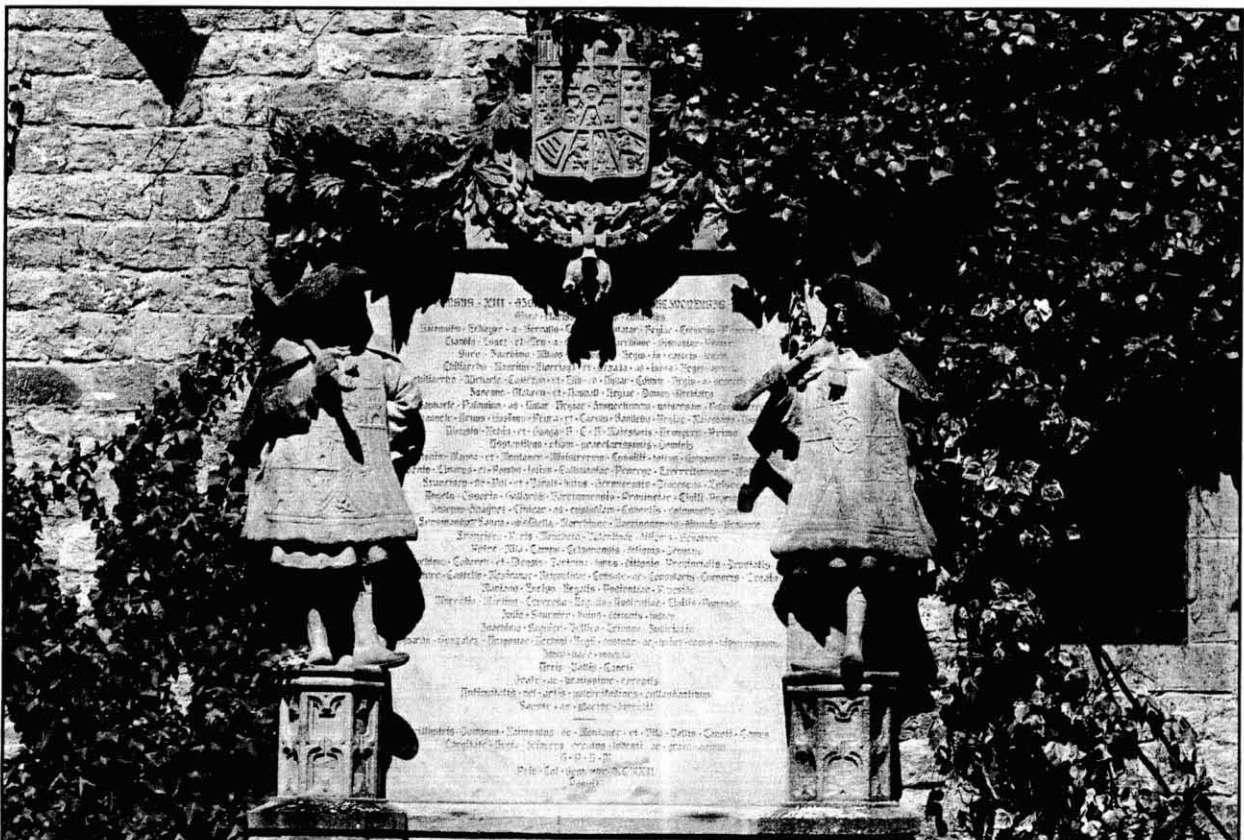

Talla de l'interior del Castell d'estil neogòtic

tardanament a Canet, pels voltants de l'any 1905, quan les obres estructurals de l'edifici estaven força avançades i calia llavors ja la intervenció de picapedrers i escultors experimentats. Com que el taller de Masana, on encara treballava Samarra, va ser l'encarregat de fer gran part de les obres d'ampliació del Castell, Domènech va demanar que fos Samarra qui dirigís part de les obres de Canet, fins i tot alguns autors diuen que Samarra va dirigir la col·locació de la galeria gòtica del Tallat. Samarra no va ser l'únic escultor que va intervenir al castell, també hi van treballar altres professionals de renom com Carles Flotats, fent les gàrgoles de l'ampliació i Eusebi Arnau i Miquel Blay a la part de la cripta. Ara bé, fins fa poc s'atribuïa gran part de les obres del castell a Dídac Masana, però els treballs finals són del seu deixeble, Antoni Samarra. L'escultor de Ponts va ser qui passà molts anys treballant en el castell mentre Masana anava enviant des del taller de Barcelona les peces que Samarra anava polint, emplaçant-les al seu lloc i a voltes, retocant. Del resultat del

Conjunt escultòric del portal nou de Santa Florentina

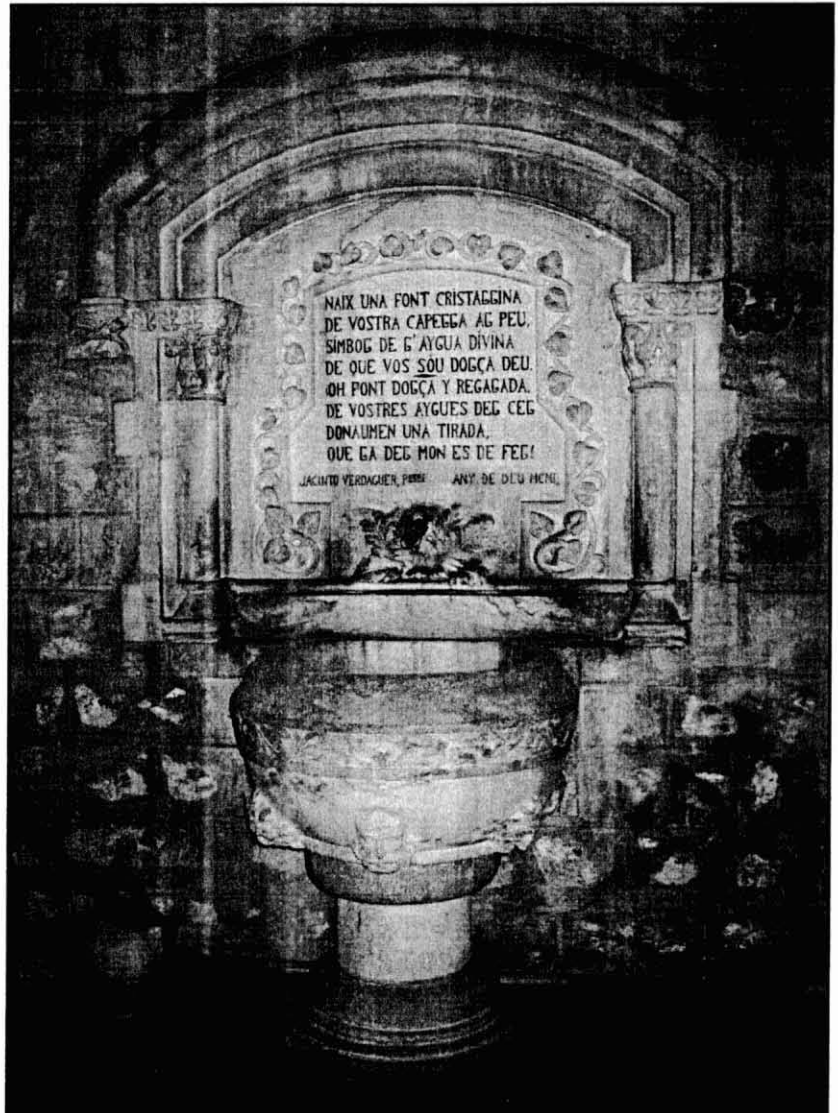
Plafó modernista on es commemora la visita d'Alfons XIII a Canet

seu treball o del treball "en equip" amb el taller es conserva el detall escultòric de l'escalinata exterior, amb un drac rampant que abraça l'escut dels Montaner, les mènsules de pedra que subjecten les bigues de la galeria del Tallat així com el conjunt escultòric dels dos lleons i l'escut de pedra dels Montaner que custodia l'entrada de la part nova del castell. Samarra també és l'autor d'un gran armari encastat en una de les estances del Castell que conté quatre estàtues exemples que representen uns patges heràldics sota uns dosserets així com també fa alguns detalls de la gran quantitat de llars de foc de l'edifici i a partir de 1908 farà el gran plafó escultòric del pati d'armes que commemora la visita del rei Alfons XIII al Castell.

Per portar a terme tota aquesta obra, Samarra va viure a cavall de Canet i Barcelona durant uns sis anys i llevat d'alguna temporada que la passava a Ponts, anava i tornava a Santa Florentina per seguir amb els treballs al castell, que duraren fins el 1912.

Durant aquests anys va viure sempre de dispendiar a la Fonda Carqués, -com també ho feia l'escultor Carles Flotats durant el temps que va tardar en fer les gàrgoles del Castell- i passava les estones lliures pintant i dibuixant pels carrers i bells racons de la població. Si l'escultura era la seva professió, la pintura era la seva devoció. Aprofitava qualsevol estona de descans al Castell per pintar i arran d'això, els primers anys, com que anava molt mancat de recursos econòmics, el gendre del propietari del Castell, el decorador Ricard de Capmany, personatge d'una gran sensibilitat artística, l'obsequiava amb materials pictòrics i a canvi, Samarra ensenyava a dibuixar al seu fill Ramon de Capmany (1899-1992), que amb els anys esdevindria un pintor de reconegut prestigi.

Samarra també freqüentava el Foment Catalanista de Canet de Mar, afí a les seves idees regionalistes, en part per la influència de Manuel Ainaud i Ricard Capmany. Arran d'això, a l'abril de 1912 el mateix Ricard de

Font de la Capella de Santa Florentina

Capmany va proposar a la junta del Foment que organitzessin una exposició dels quadres i apunts que Antoni Samarra havia anat fent de Canet. Es tractava d'una dilatada producció de gairebé mig centenar de quarts que havia de portar a l'Exposició d'Art que s'organitzava a Lleida i en la qual hi participaven una granada representació d'artistes lleidatans. La junta del Foment Catalanista acceptà de seguida la proposta de Capmany i l'exposició de Canet es va programar pel 21, 22 i 23 d'abril. La mostra de Samarra va ser la primera exposició d'art que es feia a Canet. Arran d'això, Antoni Samarra va publicar un text a La Costa de Llevant dient que "los que visitin l'Exposició, no pensin veure en ella gran cosa; aquestes estan reservades per a los grans artistes: lo tenir de passar una pila d'hores

en la meua feyna d'esculptura decorativa, fa que no pugui dedicar al dibuix y la pintura, tota aquella activitat necessària pera fer treballs de més intensitat artística; empró apart d'això, en les meves coses hi veuréu una bona intenció al ferles, les unes son impresions del moment que passen per l'imaginació, com la flor que's bada, escampant l'aroma ubriagadora; altres son una mica més fetes, potser mes filosofades, si hi cap la frase, empró ni unes ni altres representen lo més petit àtom de les sublimes escenes que'n aquestes privilegiades encontrases se desenrotllen". Malgrat la modèstia de les paraules del pintor, l'exposició va tenir un gran èxit de concurrència. La inauguració va comptar amb la presència de l'alcalde Dr. Marià Serra, acompanyat dels tinents Tomàs

Exposició d'Antoni Samarra a Lleida (1912) i a l'Ateneu Obrer de Bardelona (1913) amb quadres de Canet

Jover i Josep Cabruja, l'autor dels quadres Antoni Samarra i la junta del Foment Catalanista. L'interès que despertaren els quadres va fer que s'ampliés una setmana més el termini de la presentació. El dia de la presentació, el vicepresident del Foment Catalanista, Josep Fors Vidal, es va adreçar al pintor dient-li que "vos ja ho sabéu; al iniciar-nos l'idea de mostrar al Poble de Canet lo vostre enginy, os

oferirem, sens la més lleu recansa, tot quant teniem: fracas casa, amiatat sincera, ingénues paraules d'elogi y d'encoratjament; si no doném més, es que no ho tenim. Nostre voler es de que resteu plenament content de vostre desprendiment en favor de Canet, veyent com una senzilla vila sap agrahir la flor flairante que feu florir en mitj sa vida rural humil; que aqueta llum esplendent que

omplena la sala, traspassi ben enfora y es posi demunt les coses donantlis un matis d'amabilitat, y que'n sien redimits per la més pura bellesa nostres actes, fent que's mostrin, á tothom en la idea canetenca, ben exemples de petites rencúnies y mesquineses»

(Costa de Llevant, 28-4-1912).

A l'exposició del Foment Catalanista, Antoni Samarra va presentar una gran quantitat de

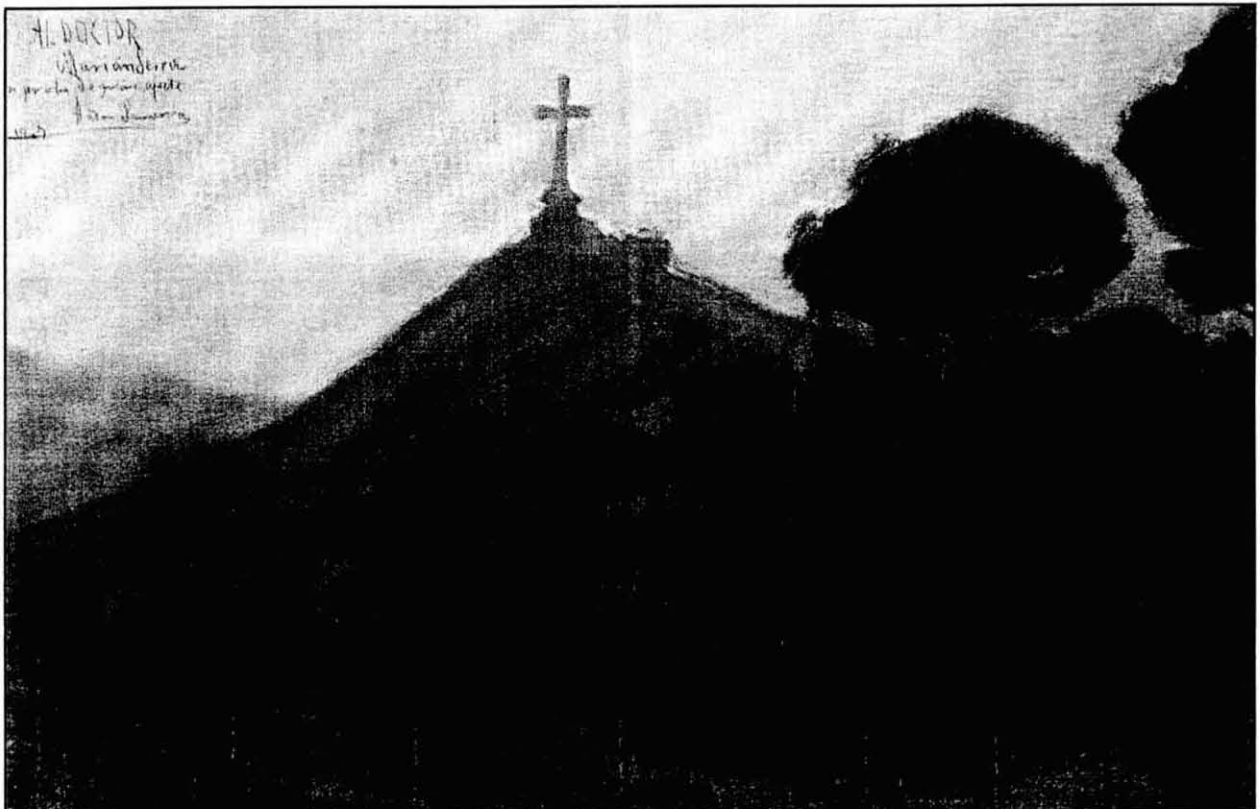

Oli de 1912 de la zona del Castelllet

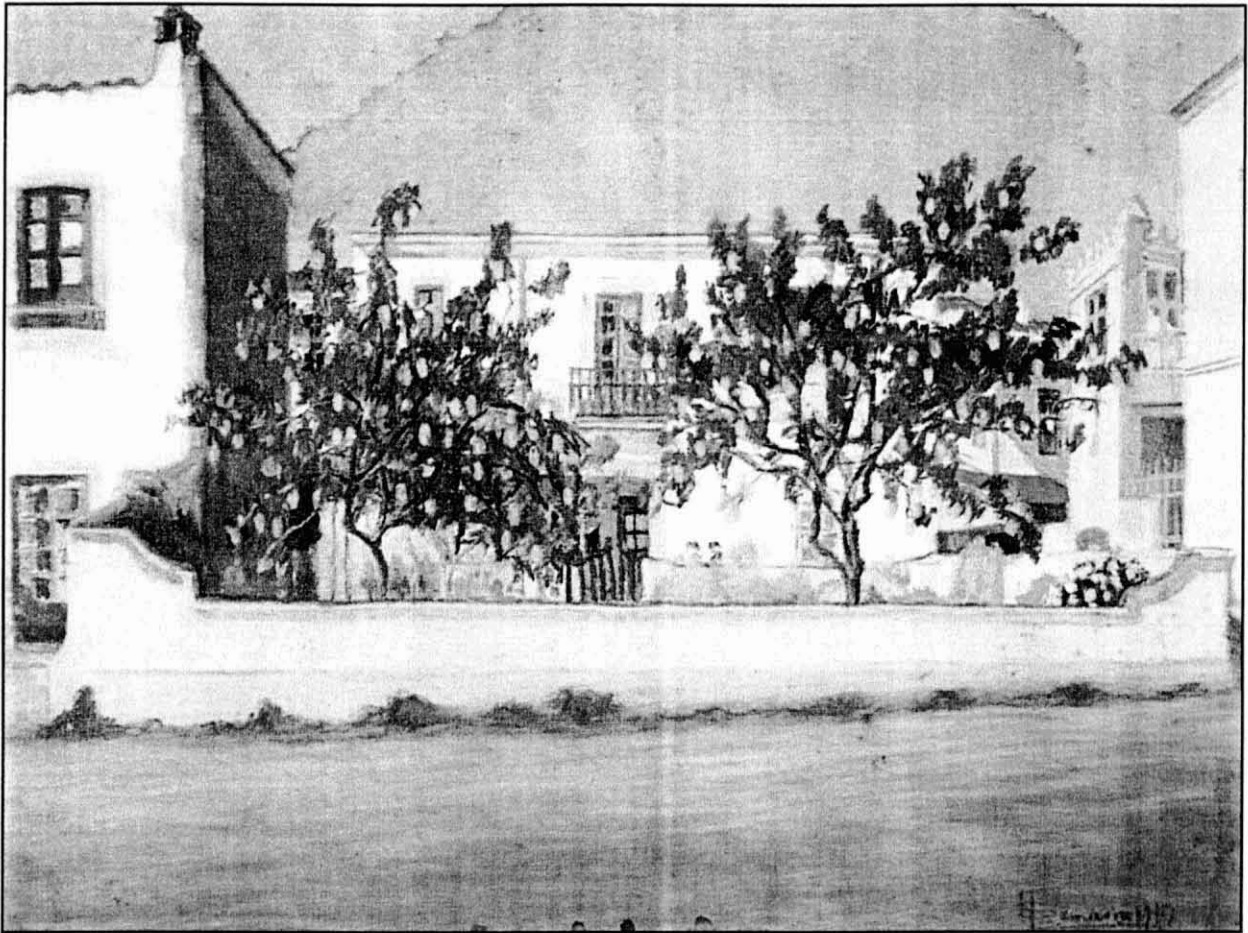
quadres amb apunts de llocs diversos, com ara Barcelona, Ponts, la Costa Brava, Portlligat, Cap de

Creus, Sant Pol i Canet. De fet, més de dos terços de les pintures responien a quadres de Canet de

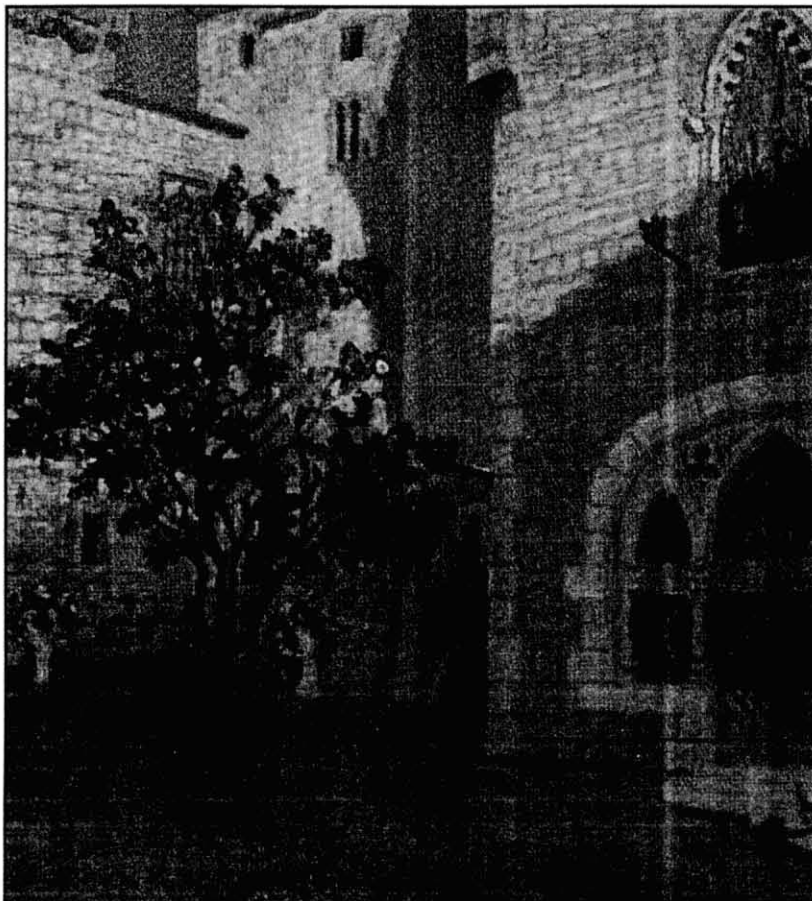
principi de segle, fets entre 1907 i 1912. A l'exposició s'hi podien veure olis del Castell de Santa Florentina,

Dibuix a carbó de la Creu de Pedracastell que Samarra va dedicar al Dr. Marià Serra

Oli de l'antiga horta de la Papallona situada a la Riera Buscarons a l'alçada del carrer Gram

Oli del pati interior del Castell de Santa Florentina

de les cases del barri del Castellet, de l'església parroquial així com diferents dibuixos i olis de davant del Santuari de la Misericòrdia. Samarra també va pintar a Canet les antigues torres de guaita de Mar i de can Macià -abans de l'enderroc de la casa Macià- i va plasmar també sobre tela algunes de les fonts decoratives i la pèrgola de Vil·la Flora, avui encara existents.

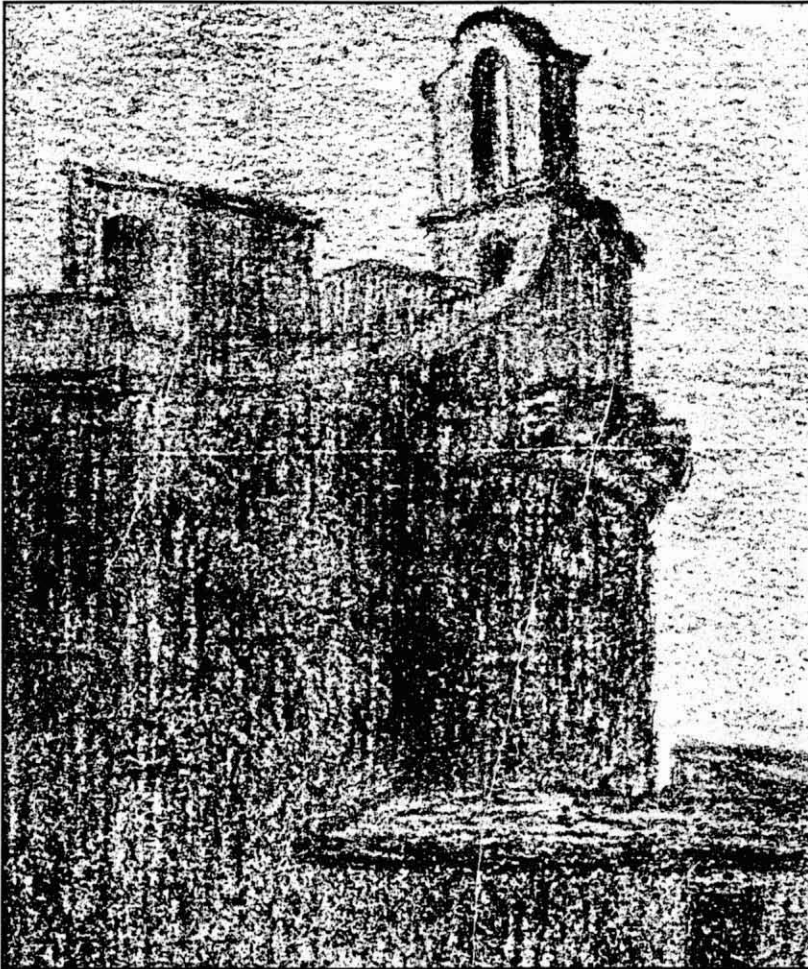
El Dr. Marià Serra va ser un dels canetencs que adquirí més d'un quadre al jove pintor. De fet, de l'any 1907 ja tenim coneixement que li va fer un dibuix a carbó de la muntanya de Pedracastell, amb la creu al cim i quan aquest arribà a l'alcaldia de Canet, coneixent les aptituds i mèrits artístics de Samarra, va encomanar-li, d'acord amb les pretensions de l'Ajuntament regionalista de catalanitzar les plaques dels carrers de la població, que organitzés i dirigís un concurs de plaques anunciadores de les vies del poble. Al certamen s'hi van pre-

Oli del pati del Santuari de la Misericòrdia

Dibuix a carbó dedicat al Dr. Marià Serra de 1907

Dibuix a grafit de la Torre de Mar

sentar 38 models diferents de plaques que van ser exposades entre la Sala de plens i el vestibul d'entrada de la Casa de la vila, durant les festes de Sant Pere de 1912.

Del resultat del concurs, es van començar a elaborar diferents plaques artístiques. Es va col·locar una placa a la riera Sant Domènec, sufragada pel mateix Foment Catalanista, també al carrer Caldeta, costejada pels mateixos veïns i el mateix Ajuntament, en senyal d'agraïment a Samarra, li va encarregar tres plaques, una pel carrer Ample, una altra per la riera Buscarons i una altra pel carrer Eusebi Golart. De les tres plaques encara avui se'n conserven dues, que van estar alterades l'any 1939 amb el canvi del nomenclàtor dels carrers, però que sortosament encara mantenen la forma original. A finals de 1911 tancà portes el taller de Dídac Masana ja que l'escultor va marxar a viure a Sud-amèrica. Antoni Samarra continuà la seva activitat per compte propi al Castell de Santa Florentina durant uns mesos i després a Bar-

Oli de la pèrgola dels jardins de Vila Flora

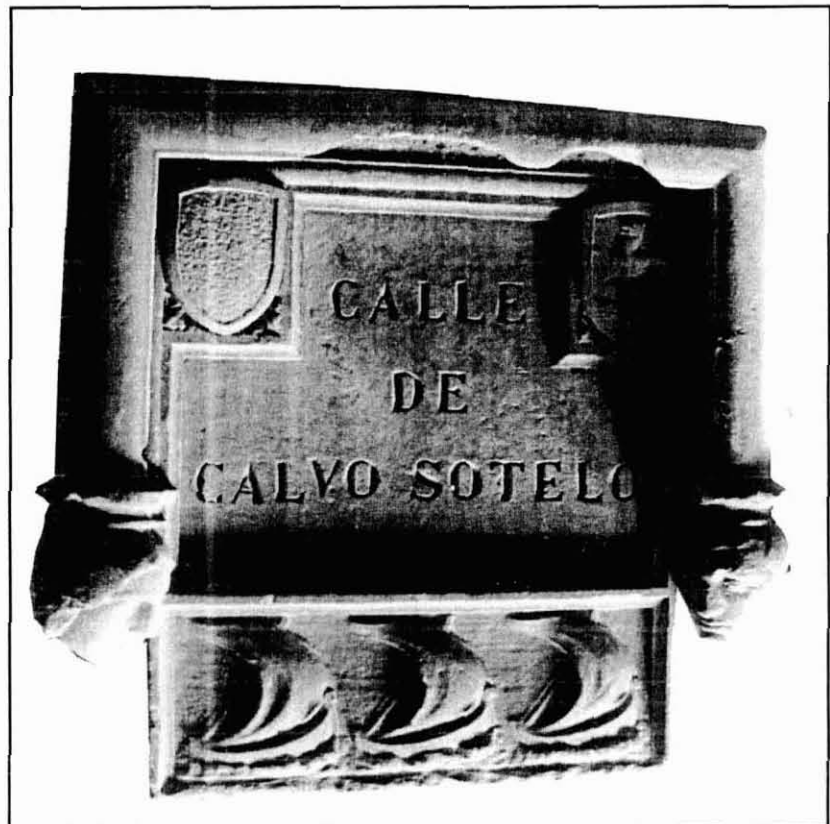
Imatge del xamfrà del carrer Ample on es pot veure la placa modernista de Samarra

celona, on residia des que deixà Canet. Malgrat tot sembla que la feina com a escultor li minvà molt i l'any 1913 va aprofitar per exposar de nou obra seva a l'Ateneu Obrer de Barcelona. Poc després deixà el pis del carrer Urgell de Barcelona i es traslladà a viure a Ponts, on se li presentaven alguns encàrrecs, com ara l'entrada al cementiri nou, l'escut de Ponts i també la reforma de la casa familiar dels Samarra, on hi vivia la seva mare. A mitjans 1914 va fer la Creu de terme de Valldans i també la font del Lleó, totes dues obres a Ponts. Va impulsar la creació de la biblioteca popular de la seva població i l'Escola Nocturna de dibuix i pintura, que s'instal·là a la Casa de la Vila de Ponts.

Malgrat tot aquest esperit actiu, Samarra tenia un malestar interior al qual no va saber trobar-hi solució i va posar fi a la seva vida, al castell de Burriach, a Cabrera. El 4 de desembre de 1914, Samarra es tirà dos trets al cap. El cos sense vida va ser trobat per un pastor. A l'americana hi portava un rellotge, un dibuix d'una noia i una carta on deia que no culpessin ningú de la

seva mort i que no podia explicar el motiu pel qual ho feia. Alguns van dir que el desequilibri de Samarra responia a una crisi

d'identitat i al fet que no havia sabut trobar el triomf definitiu del seu art. D'altres atribueixen el tràgic desenllaç com una evasió a un greu

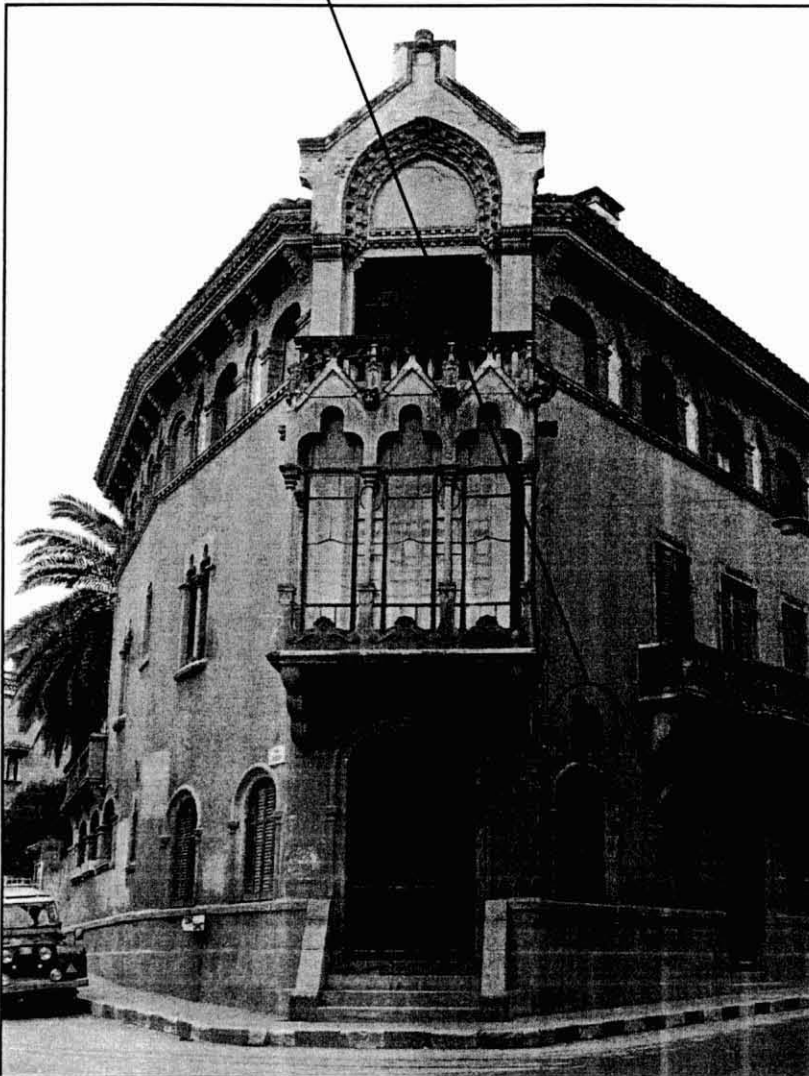

Model de placa original que Samarra va dissenyar inicialment pel carrer Ample

conflicte familiar, mentre que a Canet la memòria popular diu que la mort de Samarra responia a un desencís amorós causat per una jove canetenca.

La Costa de Llevant publicà el tràgic desenllaç del pintor i esculptor. Josep Fors escrivia en l'edició del dia 27 de desembre que "ens arriba la nova de la seva mort voluntària [de Samarra]. En la flor de la joventut s'ha desfet de la vida com d'una càrrega insuportable. Sortí de Barcelona y a la matinada, en aquelles ruïnes del castell de Burriach que ja veieren el tràgic finar de l'Antoni Isern, passà voluntariament el dintell del gran misteri. Ab ell se'n ha endut el secret de la seva fatal resolució. Desengany de la vida o aquell entre el desig y la realització que ja una vegada li arrencà els pinzells de les mans. Res ne diu en la carta ahon anuncia el seu propòsit".

Una altra placa d'en Samarra estava situada al començament de la Riera Buscarons

CARLES SÀIZ I XIQUÉS

Historiador

Documentació consultada:

La Costa de Llevant, 21 d'abril de 1912

La Costa de Llevant, 28 d'abril de 1912

La Costa de Llevant, 5 de maig de 1912

La Costa de Llevant, 12 de maig de 1912

La Costa de Llevant, 30 de juny de 1912

La Costa de Llevant, 7 de juliol de 1912

La Costa de Llevant, 27 de desembre de 1914

SÀIZ I XIQUÉS, Carles: El llegat arquitectònic de Lluís Domènech i Montaner a Canet de Mar. A: El Sot de l'Aubó, núm. 21 setembre 2007

SERRA FONT, Marià: Dietari del Dr. Marià Serra. Canet de Mar, Edicions Els 2 Pins, 2006

VVAA: Antoni Samarra Tugues (1886-1914). Lleida, Ajuntament de Ponts-Museu d'Art Jaume Morera, 2004

Les imatges de l'article són extreptes del llibre Antoni Samarra Tugues, del Llegat Serra-Viñes de la Biblioteca P. Gual i Pujadas i de l'arxiu de l'autor.

Dibuix a grafit que va ser trobat a l'americana de Samarra quan es suïcidà